

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI RIVOJLANISHIDA
O‘YINGA ASOSLANGAN TA’LIMNING O‘RNI***Atamuratova Laylo Ro‘zmetovna**40-son Maktabgacha ta’lim**tashkiloti tarbiyachisi**Boltayeva Shoxista Inoyatovna**40-son Maktabgacha ta’lim**tashkiloti direktor o‘rinbosari*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda o‘yinga asoslangan ta’limning ahamiyati yoritilgan. O‘yin jarayonida bolalarning bilish faoliyati, muloqot ko‘nikmalari, ijodiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati hamda ijtimoiy-emotsional rivojlanishi shakllanishi tahlil qilingan. Shuningdek, o‘yinning ta’limiy va tarbiyaviy imkoniyatlari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilishi hamda maktabgacha ta’lim tizimidagi o‘rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, o‘yinga asoslangan ta’lim, rivojlanish, pedagogik texnologiyalar, ijodkorlik, bilish faoliyati, ijtimoiylashuv, ta’lim jarayoni, tarbiya, bolalar psixologiyasi.

Maktabgacha ta’lim inson hayotidagi eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning shaxs sifatida shakllanishi, dunyoqarashi, fikrlash qobiliyati va ijtimoiy munosabatlari rivojlanadi. Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali pedagogik metodlarni qo‘llash dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Shunday metodlardan biri o‘yinga asoslangan ta’lim bo‘lib, u bolalarning tabiiy ehtiyojlari va qiziqishlariga mos keladigan ta’limiy faoliyatni tashkil etishga xizmat qiladi.

O‘yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat turi hisoblanadi. Bola o‘yin orqali atrof-muhitni anglaydi, voqea-hodisalarni kuzatadi va ular haqida tasavvur hosil qiladi. O‘yin jarayonida bolalar o‘z bilimlarini mustahkamlaydi, yangi ma’lumotlarni oson qabul qiladi hamda turli hayotiy vaziyatlarni modellashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu sababli o‘yin nafaqat hordiq chiqarish vositasi, balki samarali ta’limiy va tarbiyaviy omil sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘yinga asoslangan ta’lim bolalarning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Turli didaktik o‘yinlar orqali bolalarda tafakkur, xotira, diqqat va nutq faoliyati rivojlanadi. Masalan, ranglarni ajratish, shakllarni taqqoslash, sonlarni o‘rganish yoki mantiqiy topshiriqlarni bajarishga qaratilgan o‘yinlar bolaning bilish jarayonlarini faollashtiradi. Natijada bola bilimlarni majburlashsiz, qiziqarli faoliyat orqali o‘zlashtiradi. O‘yin

jarayoni bolalarning nutq rivojlanishida ham muhim o‘rin tutadi. Rolli o‘yinlar davomida bolalar bir-biri bilan muloqot qiladi, o‘z fikrlarini erkin ifodalaydi va yangi so‘zlarni o‘zlashtiradi. Bu esa ularning lug‘at boyligini kengaytirib, kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, “Do‘kon”, “Kasalxona”, “Bog‘cha”, “Oila” kabi syujetli-rolli o‘yinlar bolalarning nutqiy faolligini oshirishda samarali hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishida ham o‘yinning o‘rni beqiyosdir. O‘yin davomida bolalar jamoada ishlash, navbat kutish, o‘zaro yordam berish, qoidalarga rioya qilish va boshqalarning fikrini hurmat qilish kabi muhim ko‘nikmalarni egallaydilar. Bu esa ularda mas‘uliyat hissi, hamkorlik madaniyati va ijtimoiy moslashuvchanlikni shakllantiradi. O‘yin bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biridir. Qurilish kublari, konstruktorlar, sahnalashtirilgan o‘yinlar hamda tasviriy faoliyat bilan bog‘liq o‘yinlar bolalarda tasavvur va fantaziyani kengaytiradi. Bola yangi g‘oyalarni ilgari surishga, muammolarga noodatiy yechim topishga va mustaqil fikrlashga o‘rganadi. Bu esa kelajakda uning ijodiy va innovatsion fikrlovchi shaxs bo‘lib shakllanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o‘yinga asoslangan ta‘lim alohida e‘tibor markazida turadi. Tarbiyachi o‘yin faoliyatini maqsadli tashkil etish orqali bolalarning yosh xususiyatlariga mos ta‘limiy vazifalarni amalga oshiradi. Bunda o‘yin mazmunining qiziqarli, bolalar uchun tushunarli va rivojlantiruvchi xarakterga ega bo‘lishi muhim ahamiyatga ega. Ta‘lim jarayonida harakatli, didaktik, rolli va ijodiy o‘yinlardan kompleks foydalanish yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. O‘yinga asoslangan ta‘lim bolalarda o‘qishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O‘yin orqali taqdim etilgan bilimlar bolalar tomonidan oson va qiziqish bilan qabul qilinadi. Natijada ularda mustaqil o‘rganish, izlanish va yangiliklarni kashf etishga intilish kabi sifatlar rivojlanadi. Bu esa bolaning keyingi ta‘lim bosqichlariga muvaffaqiyatli tayyorlanishiga zamin yaratadi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida o‘yinga asoslangan ta‘limni samarali tashkil etish uchun rivojlantiruvchi muhit yaratish muhim hisoblanadi. Guruh xonalarida bolalarning yoshiga mos o‘yinchoqlar, didaktik materiallar, konstruktorlar, kitoblar va ijodiy faoliyat vositalarining mavjudligi ularning qiziqishini oshiradi. Bunday muhit bolalarni mustaqil faoliyatga undaydi, o‘z qobiliyatlarini namoyon etish va yangi bilimlarni egallash imkonini beradi. Rivojlantiruvchi muhitning to‘g‘ri tashkil etilishi bolaning o‘zini erkin his qilishi va faol ishtirok etishini ta‘minlaydi.

Harakatli o‘yinlar bolalarning jismoniy rivojlanishida alohida o‘rin egallaydi. Yugurish, sakrash, muvozanat saqlash, to‘p bilan bajariladigan mashqlar orqali bolalarda chaqqonlik, epchillik va chidamlilik kabi sifatlar shakllanadi. Shu bilan birga, harakatli o‘yinlar sog‘lom turmush tarziga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi,

organizmning chiniqishiga yordam beradi va bolalarning umumiy salomatligini mustahkamlaydi. Jismoniy faollikning yetarli darajada bo'lishi esa boshqa rivojlanish sohalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Didaktik o'yinlar orqali bolalarda matematik tasavvurlar, elementar savodxonlik va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari rivojlantiriladi. Masalan, sonlarni sanash, predmetlarni guruhlarga ajratish, o'lcham va shakllarni taqqoslashga oid o'yinlar bolalarning aqliy faolligini oshiradi. Bunday mashg'ulotlar davomida bolalar muammoli vaziyatlarni hal qilishni, kuzatish va tahlil qilishni o'rganadilar. Natijada ularning mustaqil fikrlash qobiliyati bosqichma-bosqich rivojlanib boradi.

Syujetli-rolli o'yinlar bolalarni kattalar hayoti va mehnat faoliyati bilan tanishtirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu o'yinlarda bolalar shifokor, o'qituvchi, sotuvchi, oshpaz yoki boshqa kasb egalari rolini bajarib, jamiyatdagi munosabatlarni o'zlashtiradilar. Bu jarayon ularda mehnatga hurmat, kasblarga qiziqish va ijtimoiy mas'uliyat hissining shakllanishiga yordam beradi. Shuningdek, bolalar o'zaro muloqot qilish va turli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish tajribasiga ega bo'ladilar. O'yinga asoslangan ta'limda tarbiyachining roli nihoyatda muhimdir. Tarbiyachi bolalarni boshqaruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi sifatida faoliyat olib borishi lozim. U o'yin jarayonida bolalarning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini hisobga olib, ularning faol ishtirokini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, tarbiyachi o'yin orqali bolalarning rivojlanish darajasini kuzatadi va kerakli pedagogik yordamni ko'rsatadi.

Ota-onalar bilan hamkorlik ham o'yinga asoslangan ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omillardan biridir. Oilada tashkil etiladigan ta'limiy va ijodiy o'yinlar bolalar rivojlanishining uzluksizligini ta'minlaydi. Ota-onalarning o'yin jarayonida faol ishtirok etishi bola bilan emotsional yaqinlikni kuchaytiradi, uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va yangi bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik bolalarning barkamol rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar rivojlanib borayotgan hozirgi davrda interaktiv o'yinlardan foydalanish ham dolzarb masalaga aylanmoqda. Multimedia vositalari, interaktiv doskalar va ta'limiy dasturlar bolalarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi. Biroq bunday vositalardan foydalanishda yosh xususiyatlarini hisobga olish, ekran qarshisida bo'lish vaqtini me'yorlashtirish hamda an'anaviy o'yinlar bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Ana shundagina raqamli texnologiyalar bolalar rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda o'yinga asoslangan ta'lim konsepsiyasi maktabgacha ta'lim sifatini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yondashuv bolalarning tabiiy ehtiyojlari va qiziqishlariga mos bo'lib, ularning intellektual, jismoniy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini kompleks ravishda ta'minlaydi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim

amaliyotida o‘yin texnologiyalarini keng qo‘llash, ularni muntazam takomillashtirib borish hamda zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘yinga asoslangan ta‘lim maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biridir. O‘yin bolalarning bilish faoliyatini faollashtiradi, nutqini rivojlantiradi, ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarini shakllantiradi hamda ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. Shu bois maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida o‘yin texnologiyalaridan maqsadli va tizimli foydalanish bolalarning sifatli ta‘lim olishi hamda barkamol shaxs sifatida kamol topishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. Ilk qadam. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022.
3. Vygotskiy L.S. Bola psixologiyasi va rivojlanish nazariyasi. – Moskva: Pedagogika, 2018.
4. Piaget J. Child Psychology and Education. – New York: Basic Books, 2017.
5. Hasanboyeva O. va boshqalar. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. Qodirova F.R. Maktabgacha pedagogika nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2020.